

מחשבת ישראל

לבתי ספר דתיים

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעה וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה חלקים, ובהם שבעה נושאים.

חלק ראשון — (12×4) — 48 נקודות

חלק שני — (13×3) — 39 נקודות

חלק שלישי — (13×1) — 13 נקודות

סה"כ — 100 נקודות

עליך לענות על ארבעה נושאים, על פי ההוראות בשאלון.

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות: כתוב תשובות קצרות ובהירות. בסס את דבריך על המקורות שלמדת.

כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

הערה: סדר הנושאים בבחינה אינו זהה לסדר הפרקים בספר הלימוד.
שים לב לכותרות הנושאים בבחינה.

השאלות

חלק ראשון (48 נקודות)

בחלק זה ארבעה נושאים. עליך לבחור בשני נושאים.
בכל נושא שבחרת ענה על שתי שאלות (לכל שאלה – 12 נקודות).

הנושא: אדם מחפש את עצמו

אם בחרת בנושא זה, ענה על שתיים מן השאלות 1-3.

1. א. רמב"ם, הקדמה לפירוש המשנה

- (1) על פי הרמב"ם, האם לכל דבר בעולם יש תכלית? הסבר את תשובתך.
- (2) על פי הרמב"ם, מהי התכלית של בעלי החיים, ומהי התכלית של האדם?
(6 נקודות)

ב. הרב בר שאול, מצוה ולב

- (1) על פי הרב בר שאול, כתוב שתי מעלות של "איש הפנים".
- (2) לדעתך, האם "איש הפנים" יכול להיות ליצן שתפקידו להצחיק חולים? הסבר את תשובתך.
(6 נקודות)

2. א. הרב דסלר, מכתב מאליהו

- (1) הסבר את דעתו של הרב דסלר בנוגע לאדם שאוהב לקבל מתנות.
- (2) "ואהבת לרעך כמוך – 'כמוך' בלי שום הפרש".
הסבר מדוע בזכות הנתינה האדם אוהב את חברו כפי שהוא אוהב את עצמו.
תוכל לענות תשובה מדברי הרב דסלר או תשובה משלך.
(7 נקודות)

ב. הרב קוק, מוסר אביר

- על פי הרב קוק, האם אפשר לעבוד את ה' גם בעיסוק בענייני חול? הסבר את תשובתך, והדגם אותה.
(5 נקודות)

3. א. מהר"ל, תפארת ישראל

בציטוט שלפניך מתואר הקושי של הנשמה להיות בתוך הגוף.

"הנשמה יורדת לתוך הגוף וצועקת 'ני, ני'."

(מתוך השיר "הנשמה יורדת", חסידות חב"ד)

(1) כתוב את משל העירוני שנישא לבת מלכים המובא בדברי המהר"ל, והסבר על פי משל זה מדוע לנשמה

יש קושי להיות בתוך הגוף.

(2) על פי המהר"ל, הסבר את התפקיד של התורה והמצוות.

(6 נקודות)

ב. ר' הלל צייטלין, על גבול שני עולמות

"מְבַקְשִׁים סְבוּת סוֹצִיָּאלִיּוֹת, וּבְכָל־אֲנוּשִׁיּוֹת בְּיוֹתֵר, לְמוֹסֵר הַפְּלִיּוֹת וְהַהוֹרֵי הַתְּשׁוּבָה. אֲבָל מֵאֵין זֶה הַתְּמִידוּת,

זֶה הָעֵקֶשׁוֹת שֶׁל הַחֲרָטָה, הַפּוֹעֵלֶת לְמִרוֹת רְצוֹנוֹ וְשִׁכְלוֹ שֶׁל אָדָם? מֵאֵין אוֹתוֹ הַקּוֹל שְׁאִינוּ פּוֹסְקִים: 'חֲזֹר בָּךְ,

חֲזֹר בָּךְ? בְּנִי אָדָם מְשִׁתִּיקִים אֶת הַקּוֹל, גּוֹעֲרִים בּוֹ, מְבַקְשִׁים 'לְהִשְׁתַּחֲרֹר' מִמֶּנּוּ עַל יְדֵי חֲטָאִים חֲדָשִׁים".

(1) הסבר בלשונך את השאלה של ר' הלל צייטלין שמודגשת בקו.

(2) כיצד החטאים החדשים משתיקים את הקול הפנימי של האדם? תוכל לענות תשובה מדברי ר' הלל צייטלין

או תשובה משלך.

(6 נקודות)

הנושא: אמונה ומידות

אם בחרת בנושא זה, ענה על שתיים מן השאלות 4-6.

4. א. רמח"ל, מסילת ישרים, פרק כ"ג

(1) כתוב מה הן שתי הדרכים לרכוש את מידת הענווה, והבא דוגמה לכל אחת מן הדרכים.

(2) הסבר כיצד התחברות לאנשים חנפנים מרחיקה את האדם ממידת הענווה.

(6 נקודות)

ב. אורחות צדיקים

(1) על פי אורחות צדיקים, הגאווה מתחלקת לשני חלקים, ובכל חלק יש גאווה טובה וגאווה רעה.

כתוב מה הם שני חלקי הגאווה, ובנוגע לכל אחד מהם כתוב דוגמה אחת לגאווה טובה אך לגאווה רעה (סך הכול – שתי דוגמאות).

(2) "אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: כל אדם שיש בו גסות הרוח כאילו עובד עבודה זרה".

(תלמוד בבלי, מסכת סוטה, ד', ע"ב)

לדעתך, מדוע החכמים משווים את בעל הגאווה לעובד עבודה זרה?

(6 נקודות)

5. א. רמב"ם, שמונה פרקים

(1) על פי הרמב"ם, מהי "רפואת הנפש"?

(2) מה צריך לדעת רופא הגוף, ומה צריך לדעת רופא הנפש?

(7 נקודות)

ב. האדמו"ר מפאסצנה, חובת התלמידים

"אין מידה וטבע רעה בהחלט בילד מישראל".

על פי האדמו"ר מפאסצנה, הסבר כיצד ראוי שיתייחס מחנך למידה רעה של תלמידו. הדגם את תשובתך.

(5 נקודות)

6. א. הרב בר שאל, מצווה ולב

(1) האם מצוות אהבת ה' היא רק "עניין שבין אדם למקום"? הסבר את תשובתך.

(2) על פי הרב בר שאל, בזכות מה כונה אברהם אבינו "אברהם אֱהָבִי"?

(6 נקודות)

ב. רבי שניאור זלמן מלאדי, ספר התניא

(1) על פי ספר התניא, מהי הדרך לקיים את מצוות "ואהבת לרעך כמוך"?

(2) לדעתך, כיצד הדברים הכתובים בספר התניא באים לידי ביטוי בהקמת בתי חב"ד במקומות רבים בעולם?

(בתי חב"ד הם מרכזים שהקימו חסידי חב"ד כדי לעזור ליהודים ברחבי העולם בתחומים שונים, בעיקר

בענייני יהדות).

(6 נקודות)

הנושא: אמונה בשעת משבר

אם בחרת בנושא זה, ענה על שתיים מן השאלות 7-9.

7. א. אברבנאל, פירוש לספר בראשית

אברבנאל טוען שיעקב היה גיבור אמיתי ומסביר מיהו גיבור ומיהו נדיב.

- (1) על פי אברבנאל, הסבר מיהו גיבור ומיהו נדיב.
 - (2) על פי אברבנאל, הסבר כיצד התנהגותו של יעקב מעידה על אמונתו וביטחונו בה'.
- (7 נקודות)

ב. הרב ברקוביץ', מאמרים על יסודות היהדות

"ההתדיינות עם אלוקים היא צורך של האמונה".

הסבר את דברי הרב ברקוביץ', וכתוב דוגמה מן התנ"ך או דוגמה משלך לדבריו אלה. (5 נקודות)

8. א. הרב סולוביצ'יק, קול דודי דופק

על פי הרב סולוביצ'יק, כיצד האדם "הייעודי" מתמודד עם הסבל? הסבר את תשובתך. (6 נקודות)

ב. הרב ישראלי, פרקים במחשבת ישראל

על פי הרב ישראלי, מה גורם לאדם לרצות לכפור בה'? הסבר שני גורמים. (6 נקודות)

9. א. הרב זווין, לתורה ולמועדים

(1) "שאלה זו יש להציג בנר חנוכה: מה מצוותה – להדליק אש או לעשות אור?"

על פי הרב זווין, כתוב מה הן שתי הדרכים להתמודד עם היצר הרע, והסבר את הקשר ביניהן ובין האש והאור.

(2) "אנו זקוקים לשני הכוחות – לאש ולאור".

לדעתך, מדוע אנו זקוקים לשני הכוחות האלה כדי להתמודד עם היצר הרע?

(6 נקודות)

ב. הרב סולוביצ'יק, על התשובה

(1) על פי הרב סולוביצ'יק, לחוטא הבא לעשות תשובה יש שתי דרכים להתמודד עם חטאו.

ציין את שתי הדרכים האלה.

(2) הרב סולוביצ'יק מצטט את הרמב"ם (הלכות תשובה, פרק ז', הלכה ו'): "אמש היה זה שנאוי לפני המקום משוקץ ומרוחק ותועבה, והיום הוא אהוב ונחמד, קרוב וידיד".

הסבר את דברי הרמב"ם על פי אחת מן הדרכים שציינת בתת-סעיף (1).

(6 נקודות)

הנושא: גאולה וימות המשיח

אם בחרת בנושא זה, ענה על שתיים מן השאלות 10-12.

10. א. רמב"ם, הקדמה לפרק חלק

"ולא נחשקו ימות המשיח, לא כדי שיירבו התבואה והפמון, ולא כדי שירכב על סוסים ונשתה בכלי זמר, כמו שיחשבו מבלבלי השכל. ואמנם התאוה להם הנביאים, והשתוקקו להם הצדיקים, למה שיהיה בהם מן הקבוצ המעלה, והנהגה הטובה, והחכמה, וצדק המלך, ורב חכמתו, וקרבתו אל בוראו".

(1) מה חושבים "מבולבלי השכל" על ימות המשיח, ומה חושבים "הנביאים" ו"הצדיקים" על ימות המשיח?

(2) היו שראו במציאת מאגרי הגז בים התיכון מול חופי הארץ סימן לימות המשיח.

לדעתך, האם גם הרמב"ם היה רואה בכך סימן לימות המשיח? נמק את תשובתך.

(7 נקודות)

ב. ריה"ל, ספר הכוזרי, מאמר שני

"אמר החבר: אכן, מצאת מקום חרפתי מלך כוזר... אומנם חטא זה הוא אשר בגללו לא נתקיים הייעוד אשר ייעד הא-לוה לבית השני".

על פי ריה"ל, מהו החטא, ומהו הייעוד (ההבטחה)? (5 נקודות)

11. א. מהר"ל, נצח ישראל

על פי מהר"ל, הסבר כיצד הגלות עצמה היא הוכחה ברורה שתבוא הגאולה. (5 נקודות)

ב. החפץ חיים, צפית לישועה

(1) על פי החפץ חיים, הסבר מהי התועלת במשך הזמן הארוך של הגלות.

(2) על פי החפץ חיים, מדוע בדורות האחרונים ה' מזרז את הגאולה?

(7 נקודות)

12. א. הרב חרל"פ, ממעייני הישועה

- (1) מדוע לא נמסר לנו הזמן המדויק לבוא הגאולה?
- (2) מה האדם צריך לעשות כדי שהציפייה לישועה תהיה חקוקה בעומק נפשו?
- (3) לדעתך, מה היה אומר הרב חרל"פ לטוענים שעם ישראל אינו ראוי לגאולה בגלל חטאיו הרבים?
(6 נקודות)

ב. הרב כלפון, גאולת משה

- (1) "ניבאו לנו רבותינו זיכרונם לברכה ואמרו: זכו – 'אחישנה', לא זכו – 'בְּעֵתָה'".
על פי הרב כלפון, הסבר מה הם שני תהליכי הגאולה המוזכרים בדברי רבותינו זיכרונם לברכה.
- (2) לדעתך, איזה מתהליכי הגאולה בא לידי ביטוי בהקמת מדינת ישראל? נמק את תשובתך.
(6 נקודות)

חלק שני (39 נקודות)

עליך לענות על שלוש מן השאלות 13-16 (לכל שאלה – 13 נקודות).

הנושא: אני מאמין (נושא חובה)

13. א. חזון איש, אמונה ובטחון

לפני מבחן תלמיד מעודד את עצמו באמירה "בטוח יהיה טוב".

על פי החזון איש, האם אמירה זו מעידה על ביטחון בה' הסבר את תשובתך. (5 נקודות)

ב. רמח"ל, מסילת ישרים, הקדמה

(1) "מאלה ומאלה יחסר החסידות האמיתי".

על פי רמח"ל, מדוע החסידות האמיתית לא קיימת ב"חכמים", ומדוע היא לא קיימת ב"בלתי חכמים"?

(2) על פי רמח"ל, כיצד דמיינו רוב בני האדם את החסידות בתקופתו?

(8 נקודות)

14. א. רבנו בחיי, חובות הלבבות

(1) רבנו בחיי כותב על שלושה סוגים של מצוות: מצוות שכליות, מצוות שמעיות ומצוות שבחובות הלבבות.

הבא דוגמה אחת משלך או מדברי רבנו בחיי לכל אחד מסוגי המצוות.

(2) בדברי רבנו בחיי מובא משל "העבד וספירת הממון" – מהו המשל ומהו הנמשל?

(7 נקודות)

ב. הרב שמעון שקופ, הקדמה לשערי יושר

הרב שקופ מצטט את דברי הלל: "אם אין אני לי מי לי, וכשאני לעצמי מה אני".

(1) מהי הסתירה בין שני חלקי המשפט של הלל?

(2) הסבר את הרעיון שלמד הרב שקופ מדברי הלל.

(6 נקודות)

15. א.

רבי יוסף אלבו, ספר העיקרים, מאמר ראשון

"הָאֱמוּנָה בְּדָבָר הוּא הַצִּיּוּר הַדָּבָר בְּנֶפֶשׁ צִיּוּר חֶזֶק עַד שֶׁלֹּא תִשְׁעַר הַנֶּפֶשׁ בְּסִתְיָתָהּ בְּשׁוּם פָּנִים, אִךְ אִם לֹא יִדָּע דְּרֶךְ הָאֱמוּנוֹת בּוֹ; כְּמוֹ שֶׁלֹּא תִשְׁעַר הַנֶּפֶשׁ סִתְיָת הַמְשָׁפְלוֹת הָרָאוּשׁוֹנוֹת וְהַדְּבָרִים שֶׁמִּחְשַׁבְתּוֹ שֶׁל אָדָם גּוֹבֶרֶת בָּהֶם, אוֹ שֶׁהֵם בְּאָדָם מִצַּד טִבְעוֹ וְלֹא יִדָּע אֵיךְ בָּאוּ לוֹ; אוֹ כְּמוֹ שֶׁלֹּא תִשְׁעַר הַנֶּפֶשׁ בְּסִתְיָתָהּ מֶה שֶׁהִשֵּׁג מִן הַחוּשׁ וּמֶה שֶׁאֵמַת אוֹתוֹ הַנִּסְיוֹן, אִךְ עַל פִּי שֶׁלֹּא תִדָּע סִבַּת הָאֱמוּנוֹת בּוֹ".

(1) אדם טוען שהוא מאמין בבורא עולם אך הוא מרגיש שאמונתו חסרה כי אין לו הוכחות שכליות לכך.

על פי רבי יוסף אלבו, מהי התשובה שיש לענות לאדם זה? הוכח את תשובתך באמצעות ציטוט מן הקטע.

(2) "האמונה בדבר הוא הציור הדבר בנפש ציור חזק".

לדעתך, מה האדם צריך לעשות כדי שאמונתו תהיה חזקה?

(7 נקודות)

ב. הרב קוק, מאמר הדור

"הדור... מוצא את כל מה שהוא שומע ורואה מהורים ומורים קטן מערכו".

(1) מהי הסיבה למצב המתואר במשפט זה?

(2) על פי הדרכת הרב קוק, כיצד צריך לקדם ולרומם את הדור?

(6 נקודות)

16. א.

רמב"ם, פירוש למשנה, ההקדמה לפרק חלק

לֹא קָם בְּיִשְׂרָאֵל כְּמִשָּׁה עוֹד / נָבִיא וּמַבִּיט אֶת תְּמוֹנָתוֹ

תּוֹרַת אֶמֶת נָתַן לְעַמּוֹ א-ל / עַל יַד נְבִיאָו נֶאֱמַן בֵּיתוֹ

(מתוך: הפיוט "יגדל אלוקים חי", שחיבר דניאל בן יהודה דיין, איטליה, המאה ה-13)

שניים מעיקרי האמונה של הרמב"ם באים לידי ביטוי בפיוט זה.

הסבר את שני עיקרי האמונה האלה. (6 נקודות)

ב. הרב יוסף חיים מבגדד, ה"בן איש חי", משלי הבן איש חי

"ולא הייתה קבלת התורה ואמונת משה רבנו אצלם בהשערת השכל".

(1) הסבר באמצעות המשל על התינוק היוצא מבטן אימו מהי הדרך שעם ישראל הגיע לאמונה במשה.

(2) על פי הבן איש חי, כתוב דרך נוספת להגיע לאמונה מלבד הדרך שכתבת בתת-סעיף (1).

(7 נקודות)

חלק שלישי (13 נקודות)

בחלק זה שני נושאים. עליך לבחור בנושא אחד.

בנושא שבחרת עליך לענות על שאלה אחת.

הנושא: אמונה, תרבות ויצירה

אם בחרת בנושא זה, ענה על אחת מן השאלות 17-18.

17. הרב וינברג, שרידי אש

א. (1) "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" (שמות כ"ה, ח').

מה למד הרב וינברג מפסוק זה בנוגע לחשיבות "העשייה והמלאכה הממשית"?

(2) בשנים האחרונות יצאו לאור כמה ספרי קריאה (ספרי חול) שחיברו רבנים חשובים.

לדעתך, מה הייתה דעת הרב וינברג בנוגע לתופעה זו? הסבר את תשובתך.

(8 נקודות)

ב. על פי הרב וינברג, מהו ההבדל בין תקופת התנאים והאמוראים ובין התקופה שלאחר מסעי הצלב? (5 נקודות)

18. הרב קוק, אורות הקודש

א. "היצירה הרוחנית חופשית היא, אינה מתחשבת עם שום השפעה חיצונית".

(1) הסבר מהי "השפעה חיצונית".

(2) הסבר מדוע ההשפעה החיצונית עלולה לפגוע ביצירה הרוחנית.

(7 נקודות)

ב. אדם לומד תורה כל היום ואינו מממש את כישרונו הטבעי לכתיבה ולשירה.

לדעתך, כיצד אדם זה צריך לעבוד את ה' על פי הרב קוק? נמק את תשובתך. (6 נקודות)

הנושא: החיים והמוות

אם בחרת בנושא זה, ענה על אחת מן השאלות 19-20.

19. רמב"ם, הלכות תשובה

- א. (1) מדוע האדם אינו יכול להבין מהי הטובה שבחיי העולם הבא?
(2) הרמב"ם כתב בנוגע לטובה שבחיי העולם הבא: "ולא דימוה הנביאים כדי שלא יפחתו אותה בדמיון".
הסבר את דבריו.
(8 נקודות)

ב. רמח"ל, דרך ה'

מהו ההפסד של הגוף בעולם הזה, ומהו ההפסד של הנשמה בעולם הזה? (5 נקודות)

20. הרב קוק, אורות הקודש

- א. (1) הסבר מדוע העיסוק בחומריות מגביר את הפחד מן המוות.
(2) אדם תרם סכום כסף גדול לבניית מחלקה חדשה בבית חולים כדי להנציח את שמו בעודו בחיים.
על פי הרב קוק, האם מעשה זה יכול להפחית את הפחד של אדם זה מן המוות?
(8 נקודות)
- ב. על פי הרב קוק, כיצד פיתוח הרגש הלאומי יכול להפחית את הפחד של האדם מן המוות? (5 נקודות)

בהצלחה!